

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 4^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2006

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Νικολάου Σοϊλεντάκη, Υπουργοί στο Είδικό Δικαστήριο (1821-2000), Διονυσίου Αλικανιώτη, Η πολιτική και κοινωνική ιδεολογία του Δ. Γούναρη, υπό του ακαδημαϊκού κ. Κωνσταντίνου Δεσποτόπουλου.

Παρουσιάζω ενώπιον τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας τὸ ἀφιερωμένο στὴν μνήμη τοῦ αἰοδύμου Ἀκαδημαϊκοῦ Παναγιώτη Κανελλόπουλου πρόσφατο βιβλίο τοῦ Προέδρου Ἐφετών καὶ διδάκτορος Νομικῆς **Νικολάου Π. Σοϊλεντάκη**, «Υπουργοί στὸ εἰδικὸ Δικαστήριο-1821 ἕως 2000, Ἀθῆναι 2005». Ἐκρίνα, ὅτι ἔπρεπε τὸ σπουδαῖο αὐτὸ βιβλίο νὰ παρουσιασθεῖ γιὰ τὸ θέμα του προπάντων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ συγγραφέα νὰ τὸ πραγματευθεῖ ἐπ'αἰχῇ τῆς σημασίας του.

Τὸ θέμα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἡ θλιβερότατη κακοδαιμονία τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς, μὲ τίς συχνότατες δικαστικὲς διώξεις Υπουργῶν, εἴλκυσε, ὁμολογῶ, ἰδιαίτερα τὸ ἐνδιαφέρον μου, καθὼς συμβαίνει καὶ νὰ ἔχω ἀντιδράσει ἔντονα καὶ ὑπεύθυνα στὴν παραπομπή ἐνώπιον τοῦ Εἰδικοῦ Δικαστηρίου δύο τέως Πρωθυπουργῶν: τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου τὸ 1989, τοῦ Κωνσταντίνου Μητσοτάκη τὸ 1994. Βλ. τὸ βιβλίο μου «Μηνύματα Πολιτικῆς» (2005), σελ. 157-160. Ἄλλωστε, ἤδη ὅταν ἤμουν στὸ Γυμνάσιο μαθητῆς, μοῦ προκαλοῦσε ἀπογοήτευση καὶ ἀγανάκτηση τὸ ἀρχαιόθεν γνῶρισμα τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς, ἡ ἀγνωμοσύνη καὶ τὸ διωκτικὸ πάθος μερίδας τοῦ λαοῦ, ἡ ἔστω μικρῶν ἀπλῶς πολιτικῶν ὁμάδων, πρὸς τοὺς ἔξοχους πολιτικούς, ἥρωες καὶ σωτῆρες τῆς Ἑλλάδος σὲ κρίσιμες ὥρες. Παράδειγμα κατ' ἐξοχήν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς κακοδαιμονίας ὁ οἰκτρὸς διωγμὸς τοῦ Μιλιτιάδου, τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Πausανίου, δηλαδὴ καὶ τῶν τριῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἑλλήνων στὶς ἀποφασιστικὲς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐπιδρομέων, τίς διασωστικὲς τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, ἢ καὶ τῆς ἄλλης Εὐρώπης.

Στὶς σελίδες τοῦ παρουσιαζόμενου βιβλίου παρελαύνουν ὅλοι σχεδὸν οἱ διάση-

μοι πολιτικοί της Νεωτέρας Ελλάδος, και άλλοι πολλοί, ολιγώτερο διάσημοι, ως υπόδικοι ενώπιον του Ειδικού Δικαστηρίου είτε ως επίμονα κατηγορούμενοι για να καταστούν υπόδικοι ενώπιόν του. Βίβλος της παθολογίας της ελληνικής πολιτικής από το 1821 έως το 2000 θα ήταν δυνατόν να χαρακτηριστεί το νομικό-ιστορικό αυτό βιβλίο 244 σελίδων.

Ανιστορείται από τον άξιο συγγραφέα ο δικαστικός διωγμός των Υπουργών, με διεξοδική αφήγηση των γεγονότων, με άδρῃ έκθεση της νομικής ύποδομης, και με υπόμνηση της πολιτικής συγκυρίας. Οι επιστημάνσεις και οι αξιολογήσεις των γεγονότων και των προσώπων επιτελούνται με νηφαλιότητα και με αμεροληψία και με ακρίβεια. Η νομική επιστημοσύνη και η πολιτική ευθυκρισία του συγγραφέα, καθώς και η έρευνητική επιμέλειά του, συνέβαλαν ώστε να δαμασθεί το άχρι αυτό θέμα ιστορίας νομικού θεσμοῦ, δεκτικού επιπτώσεων της πολιτικής έμπαθείας στη λειτουργία του.

Ο άναγνώστης αποκτάει επίγνωση, πώς θεσμός κατ' αρχήν εύλογος, με σκοπό δηλαδή την κατοχύρωση της εϋνομίας στην δράση των Υπουργών, υπέχει έκφυλισμό από την ήθικα όλισθηρή πολιτική πραγματικότητα, και λειτουργεί, κατά παραμόρφωση της αποστολής του, προς εξυπηρέτηση προπάντων άθλιων επιδιώξεων, ως όργανο κομματικής ή και προσωπικής άντιμαχίας. Άνταποκρίνεται λοιπόν θετικά τὸ βιβλίο αυτό και στο αίτημα για συναγωγή διδαγμάτων από την άληθινή γνώση της Ιστορίας, δηλαδή προς άποφυγή μελλοντικά πολιτικών σφαλμάτων και ήθικων άμαρτημάτων, παρόμοιων προς όσα διαπράχθηκαν στο παρελθόν.

Τὸ βιβλίο άποτελεί και πηγή πολιτικής Ιστορίας της Νεωτέρας Ελλάδος – με τις παρεμβολές περιγραφών της πολιτικής συγκυρίας, για εξήγηση κάπως των παραπομπών Υπουργών στο Ειδικό Δικαστήριο –, αλλά και πηγή επίσης της διέπουσας τὸ θέμα νομοθεσίας. Εξ άλλου έχει άρτια συγγραφική συγκρότηση, με τήν παράθεση έκτεταμένης βιβλιογραφίας και με δεκασέλιδο Εϋρετήριο προσώπων και με συνοπτικό Χρονολόγιο.

Τὸ Εϋρετήριο προσώπων με τὰ 795 όνόματα Υπουργών, βουλευτών, Δικαστών, άποτελεί κάπως Μητρώο, εϋτω έλλειπτικό, των δημόσιων άνδρων της νεώτερης Ελλάδος δέκα όκτώ δεκαετιών, αλλά και μαρτυρεί, άν και όχι αυτό μόνο, τὸν μέγα πνευματικό μόχθο του συγγραφέα, ύπηρετικόν έξοχα της επιστημοσύνης του και της εϋσυνειδησίας του.

* * *

Παρουσιάζω επίσης τὸ βιβλίο του Διονυσίου Π. Άλικανιώτη, «Η πολιτική και κοινωνική ιδεολογία του Δημητρίου Γούναρη, Άθήναι 2005».

Το βιβλίο αυτό 264 σελίδων πληρώνει κενό της Ιστορίας των πολιτικών ιδεών και θεσμών της Ελλάδος του πρώιμου εικοστού αιώνα, αλλά και διορθώνει διακριτικά τη φήμη ενός ήθικώτατου πολιτικού ηγέτη, άμαυρωμένη κάπως από την ιστορική συγκυρία και την έκγονή της πολιτική εμπάθεια: εκθέτει και αξιολογεί άπροκατάληπτα και πειστικά την ιδεολογία του Δημητρίου Γούναρη, που έδρασε πολιτικά με άγνότατες προθέσεις από το 1902 έως το 1922 και που είχε τραγικό τέλος σύνδρομο της Έθνικής Συμφοράς του 1922.

Ίδου οί τίτλοι των μεγάλων κεφαλαίων του βιβλίου: Τά εισαγωγικά τρία πρώτα: Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα στις αρχές του 20ού αί., Η κοινωνική και οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα στις αρχές του 20ού αί., Χρονογραφία του Δημητρίου Γούναρη. Τά κύρια επί του θέματος κεφάλαια: Τό πολιτικό πρόγραμμα του Δημητρίου Γούναρη κατά τό 1902, Οί κοινοβουλευτικοί άγώνες του Δημητρίου Γούναρη κατά την περίοδο 1905-1908, Ό Δημήτριος Γούναρης Υπουργός των Οίκονομικών – Τά φορολογικά νομοσχέδια του 1908, Σύνοψη της πολιτικής πορείας του Δημ. Γούναρη από τό 1909 έως τό 1920, Οί προσπάθειες του Δημ. Γούναρη για τή μεταρρύθμιση του Καταστατικού Χάρτη, Κοινωνικά νομοθετήματα: Ό άγροτικός νόμος του 1922, Οί κοινωνικές ασφαλίσσεις.

Ό συγγραφέας του βιβλίου, με τήν πολιτειολογική του κατάρτιση, με τήν νηφάλια ζήτηση της αλήθειας και με τήν πολύμοχθη έρευνητική εργασία του, κατόρθωσε νά περαιώσει άψογα και γόνιμα τό συγγραφικό έγχείρημά του: νά συλλάβει και νά προβάλλει όχι γενικά τήν πολιτική δράση, αλλά τήν κοινωνικο-πολιτική, πρωτοποριακή, δράση και προπάντων ιδεολογία ενός διάσημου πολιτικού με προσωπική τελικά μοίρα, όμόλογη της δραματικής δοκιμασίας της Ελλάδος από τό 1915 έως τό 1922.

Αξιίζει νά παραθέσωμε τήν περιγραφή της φυσιογνωμίας του Δημ. Γούναρη: «Φύσις ήρεμη, σχεδόν βιβλική, με καταπληκτική έμβριθεια και διαύγεια πνεύματος, μορφή επιβλητική και ευχάριστη..., με άκοίμητο νοϋ όπίσω από φωτισμένο μέτωπο, με μάτια ικανά νά εισδύουν και νά αίχμαλωτίζουν θεληματικός, εργατικός μέχρις εξαντλήσεως, άσκητικός, χαριτωμένος συζητητής. ... Ήταν ό πολυμαθέστερος από όλους τούς βουλευτές, στό έλληνικό κοινοβούλιο..., με εξαίρεση ίσως τόν άνεψιό του Παναγιώτη Κανελλόπουλο. Ήταν εύφραδέστατος... είχε μνήμη άπέραντη και ταχύτατη άντιληψη... Δέν είχε όμως και πολιτικότητα... Παράδειγμα... δέν μπόρεσε νά έννοήσει τήν επανάσταση του 1909 και τήν άφήσε νά φύγει από αυτόν και νά διολισθήσει πρὸς τόν Έλευθέριο Βενιζέλο» (σελ. 61). Άς επιτραπεί νά σχολιάσουμε: Η προσήλωση δογματικά στις ήθικες αρχές του δημόσιου βίου επέβαλε στὸν Γούναρη νά μὴ επιδοκιμάσει τό στρατιωτικό πραξικόπημα του

1909. Εύσταθει μάλλον ή κρίση νομίζομε, ότι ό Γούναρης, όπως και άλλοι αξιόλογοι πολιτικοί, δέν είχε σέ βαθμό επάρκειας τήν διαίσθηση του «καιρού», στοιχείου κρίσιμου στην πολιτική, όπως ετόνιζε ήδη ό Καποδίστριας, και όπως εγνώριζαν οί διάσημοι αρχαίοι Έλληνες: ενώ αντίθετα είχαν τήν διαίσθηση του «καιρού», δηλ. του κατάλληλου χρόνου για κάθε πολιτικό έγχείρημα, κατ' έξοχήν ό Ίωάννης Καποδίστριας και ό Έλευθέριος Βενιζέλος, ή και ό Αλέξανδρος Κουμουνδούρος.

Αυτό δέν σημαίνει όμως και ότι απαξιώνονται όλωσδιόλου οί ευγενικές προθέσεις, όταν δέν συντρέχει γι' αυτούς ό «καιρός» παραμένει πάντοτε ή αξία τους ακατάλυτη, καθώς φρονηματίζουν και αποτελούν πηγή έμπνευστική για τό μέλλον. Η πολιτική χρειάζεται πάντοτε και δραματισμό. Δέν είναι απλώς «τέχνη του έφικτου», όπως τόσο παράλογα διακηρύχεται πολύ συχνά στις ήμέρες μας, είναι «του και έφικτου».

Και πολύ εύστοχα ό συγγραφέας κρίνει σκόπιμο νά γράψει, ότι ό Γούναρης «ήταν εκείνος που θέλησε νά γκρεμίσει τό ολιγαρχικό και «κατεργατικό» έλληνικό κράτος των αρχών του 20ου αϊ. («έρρέτω τό κράτος αυτό» είχε πεί τό 1907, «τοιούτον κράτος είναι έμπαιγμός της Ίστορίας») και νά δημιουργήσει κράτος «επί απολύτως λαϊκής βάσεως εδραζόμενον» (σελ 3-4).

Αλλά και δέν προβαίνει ό συγγραφέας σέ αγιογραφία του Γούναρη. Ενώ εξαίρει δίκαια τήν ιδεολογία του, δέν διστάζει και νά του καταλογίσει, ότι «αφέθηκε νά έμπλακει στα δίχτυα και τις παγίδες της στρατιωτικής κλίμας των ανακτόρων... και νά παρασυρθεί από τον χειμαρρο της Αντίδρασης» (σελ. 8-9).

Η έμπλοκή αυτή, προσθέτομε, υπήρξε μοιραία για τον Γούναρη. Κατά συνδυασμό και πρós τήν δίνη της Ίστορίας, με τις έπιπτώσεις του πρώτου παγκοσμίου πολέμου στην πολιτική της Ελλάδος, πολιτικός με κλίση για έποικοδομητική πολιτική σέ ώρα ειρήνης, ό Γούναρης βρέθηκε αντιμέτωπος τό 1920 καθηκόντων πολεμικού ήγέτη. Και δέν ήταν πλασμένος για νά δράσει ως πολεμικός ήγέτης. Κατ' έμέ, τό μέγα σφάλμα της ζωής του, διαπραγμένο από αγνόηση των υπαγορεύσεων του «καιρού», είναι ότι επεζήτησε τήν ανάληψη κυβερνητικών εϋδυνών, τήν επαύριο της νίκης των Άγγλογάλλων, αυτός, ό εκφραστής πολιτικής μή συμμαχίας με αυτούς σέ ώρα κρίσιμη του μεγάλου πολέμου, ενώ μάλιστα ή Έλλάς ήταν ακόμη έμπόλεμη αντι νά εϋχεται και νά παρακαλεί τον Έλευθέριο Βενιζέλο, υπέρμαχο της συμμαχίας με τις νικήτριες Μεγάλες Δυνάμεις, νά παραμείνει στην Κυβέρνηση της χώρας, έως ότου περαιωθεί τουλάχιστον ό Μικρασιατικός πόλεμος. Αλλά τό παρουσιαζόμενο βιβλίο έχει θέμα όχι τήν πολιτική του Γούναρη αντίκρυ στον πόλεμο, αλλά τήν κοινωνική και πολιτική ιδεολογία του έναρτετου αυτού πολιτικού. Και άξιζε αυτή νά εξαρθεί ως πρωτοποριακή στην εποχή της, και ως προδρομική θεσμών της ελληνικής πολιτείας, καταξιωμένων στην εποχή μας.